

O dětských dlužích

PAVEL UHL,

advokát v advokátní kanceláři AK Hlaváček & Krampera, s.r.o.,
odborný asistent na katedře ústavního práva Právnické fakulty
Univerzity Karlovy

Každá krize nebo zásadní událost, které se dotýkají společnosti, sebou nese zpravidla proměnu nahlížení na některé otázky, jež se do té doby jevily jako nesporné a bezproblémové. V dubnu tohoto roku přijal parlament novelu občanského zákoníku, která zásadním způsobem posiluje ochranu dětí před zadlužením v důsledku ekonomických a právních procesů, jejichž důsledky lze stěžít v rámci obecného vnímání spravedlnosti přičítat k tíži dětem. Novela byla publikována pod č. 192/2021 Sb. Byť by se mohlo zdát, že novela reflektuje změnu paradigmat nahlížení na některé sociální otázky, které přinesla covidová krize, nelze odhlížet od toho, že je důsledkem delší dobu trvajících procesů, které sahají mnohdy několik let dozadu.

Problematika dětských dluhů je historicky zásadní problém. Existovalo nemálo způsobů, jak se dítě stalo dlužníkem, aniž by tom vědělo. Jako příklad lze uvést historicky často vzniklé dluhy za odpad, které některá města vyměřovala i nezletilým dětem, které byly ve městě přihlášeny k trvalému pobytu. Takové dítě třeba mohlo bydlet jinde, často třeba v dětském domově. Mohou to být přírážky za nezaplacené jízdny, které rodiče nebo jiné osoby dětem z nějakých důvodů nekoupili. Může to být dluh za telefon, který někdo ze zákonných zástupců přepsal na dítě. V době, kdy se regulační poplatky ve zdravotnictví předepisovaly i dětem, se mnohdy stalo, že rodiče zapomněli v souvislosti s hospitalizací nebo jiným zdravotním úkonem uhradit regulační poplatek. Když někomu hospitalizují dítě, má zpravidla jiné myšlenky. Není předmětem úvah tohoto textu, do jaké míry za tyto dluhy mohou zákonní zástupci rodičů nebo sociální pracovníci dětských domovů. Podstatné je, že samy děti na nich nemají rozumně uznatelnou vinu.

Takové dítě, které může být současně z chudších poměrů, se pak na prahu dospělosti stává s prvním příjmem předmětem exekučního řízení. Netřeba asi rozepisovat, k čemu může exekuci zmařený pokus o ekonomické a sociální etablování se ve společnosti na prahu dospělosti, vést. Ten kdo namísto první dohodnuté výplaty dostane její část a exekuční příkaz s vysokou částkou k tomu, si rozmyslí, jestli v takovém zaměstnání zůstane a jestli nebude zkoušet štěstí v šedé ekonomice, kam exekutor nedosáhne. Floskule o dodržování pravidel a právním státu pak ve světle sociální reality nepůsobí příliš autenticky. Konečné ekonomické důsledky faktické sociální neudržitelnosti některých postupů a jejich důsledků pak nese celá společnost.

I v právu platí, že každý dílčí model řešení nějakého problému, který vyžaduje alespoň částečnou participaci více aktérů, vyžaduje pro své reálné fungování

adekvátní míru sociálního konsensu, že takové řešení je spravedlivé. Pokud někdo spáchá třeba zločin vraždy, tak společnost akceptuje, že takový člověk má být uvězněn. Málokdo mu poskytne přístřeší na útěku a dá mu práci načerno. V případě dětských dluhů je morální postoj většiny společnosti na pólu spíše opačném a takový člověk má pak cestu do šedé ekonomiky snadnou. Stát, který vytvořil pravidla, jež nejsou přijímána jako spravedlivá, pak fakticky trápí na možnosti určitou oblast smysluplně regulovat, protože regulace reálně nefunguje. Historicky dětské dluhy existují, ale jejich reálná vymahatelnost je minimální a jejich existence pak posouvá část společnosti mimo regulaci a posiluje oblast zcela neregulovanou, kde dochází k dalším nežádáným jevům.

Zásadní strukturální vlastností těchto problémů bylo pak to, že jejich vnější projev a zásah do reálného života se navenek manifestoval mnohdy mnoho let po té, kdy došlo k založení problému jako takového. Právní a sociální realita tak dlouhá léta zasívala problémy, které neviditelně klíčily a rostly, aby se mnoha letech, kdy začaly dospívat první generace dětských dlužníků, ukázalo, že je zde houština problémů.

Na tento problém reagovaly v jednotlivých případech soudy, a to různě. Ústavní soud například na základě návrhu Nejvyššího soudu konstatoval nálezem vydaným pod sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. srpna 2017 (paralelní citace: 338/2017 Sb., N 138/86 SbNU 333; populární název: „Ukládání poplatků za svoz komunálního odpadu nezletilým je protiústavní“), že (citován je celý výrok) „Ustanovení § 10b odst. 1 písm. a) zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění účinném do 30. června 2012, bylo v rozsahu, v němž ukládalo povinnosti nezletilým poplatníkům, v rozporu s čl. 32 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4, čl. 3 odst. 1 a s čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.“

Soudy se pak vyjadřovaly i k jednotlivým případům, pokud měl někdo takové štěstí, že se mu dostalo za-

včas právní pomoci, aby mohl své nároky před soudy uplatnit.

Vznik dluhu má jednak svou věcnou ale i procesní stránku. Dlužno dodat, že Ústavní soud se zabýval oběma aspekty tohoto procesu, přičemž identifikoval protiústavní aspekty obého. V nálezu vydaném pod sp. zn. III. ÚS 3132/19 dne 25. února 2020 (populární název: „K řádnému zastoupení dítěte v soudním sporu (jízda nezletilého načerno“) Ústavní soud konstatoval, že soud měl zkoumat v řízení o vydání rozhodnutí – nalézacího titulu schopnost matky – zákonně zástupkyně řádně hájit zájmy svého dítěte: „28. Postupem okresního soudu, který nezkoumal schopnost matky řádně hájit zájmy nezletilé stěžovatelky a nezabýval se podmínkami pro ustanovení opatrovníka pro řízení, tak došlo k tomu, že zájmy nezletilé v soudním řízení nikdo nehájil, v důsledku čehož byla zatížena dluhem, jehož bagatelní výše se v průběhu let natolik zvýšila, že celkově vymáhanou finanční sumu již takto označit nelze.“ Podobně pak soud rozhodoval v paralelně projednávaných ústavních stížnostech (sp. zn. II. ÚS 3133/19, sp. zn. II. ÚS 3134/19 a sp. zn. I.ÚS 3135/19).

V oblasti hmotného práva pak Ústavní soud vymezil základní pravidla v nálezu vydaném pod sp. zn. I. ÚS 1775/14 dne 15. února 2017 (paralelní citace: N 29/84 SbNU 349, populární název „K ochraně zájmu dítěte před závazky, jež mohou mít rdousící efekt (jízda nezletilého načerno“), ve kterém uvedl: „29. Z těchto mezinárodněprávních závazků pro Českou republiku vyplývá povinnost zajistit dětem takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jejich blaho. Dle názoru Ústavního soudu se s takovou povinností neshoduje uložení dluhu nezletilému, o jehož existenci se často dozví až při jeho vymáhání po dosažení zletilosti, kdy již může být takový dluh - byť zpočátku relativně nízký - navýšen o příslušenství a další náklady, které mohou mít rdousivý účinek, a ztěžovat tak jedinci vstup do dospělosti. K tomu lze podotknout, že někteří zahraniční autoři zmiňují narůstající tendenci soudů v Evropě považovat život ničící či zdrucující odpovědnostní nároky za rozporné se zásadami sociální spravedlnosti, solidarity, dobré víry a zneužití práva, jež jsou společné většině členských zemí Evropské unie [srov. Ferreira, N. The harmonisation of private law in Europe and children's tort liability: A case of fundamental and children's rights mainstreaming. *International Journal of Children's Rights*, Vol. 19 (2011), No. 3, str. 571-594].“

Existuje, bohužel rovněž jeden excesivní náleží Ústavního soudu, který tuto linii ochrany dětí nijak nedejří. Ústavní soud v nálezu vydaném pod sp. zn. II. ÚS 1864/16 dne 28. listopadu 2017 (paralelní citace: N 220/87 SbNU 519; populární název: „K řádnému posouzení způsobilosti nezletilého k právnímu jednání při černé jízdě veřejnou dopravou (jízda nezletilého načerno“) konstatoval, že „19. Výklad soudu, že matka vedlejší účastnice uzavřela nástupem do vozidla veřejné dopravy přepravní smlouvu pro dvě osoby (popř. ve prospěch vedlejší účastnice řízení), ale pouze ona je odpovědná za porušení přepravních podmínek, proto ne-

může obstát.“, z čehož vyplynul závěr, že odpovědnost nese dítě, kterému tehdy bylo jedenáct let.

Tento závěr se ovšem autorovi tohoto článku jeví jako absurdní. Pokud dítě cestuje s matkou, která mu lístek nekoupí, nelze po dítěti ve věku jedenácti let spravedlivě požadovat, aby se vzepřelo pokynu rodiče a odmítlo jízdu vykonat. Společnost očekává, že jedenáctileté děti poslouchají své rodiče a pokud s nimi cestují, tak je proti vůli rodičů neopouštějí. Ze stejných důvodů nelze vést rozumnou úvahu, že jedenáctileté dítě mělo matce připomenout její povinnost jízdné hradit. Buďto to matka věděla, a pak by připomenutí ze strany dítěte její povědomí a postoj k věci nezměnil. Pokud to matka nevěděla, tak by nepochybně informování ze strany dítěte situaci nijak nezlepšilo.

Nález je o to problematičtější, že se přiči některým opačným principům směřujícím k ochraně dětí. Nález při tom zrušil rozhodnutí obecného soudu. Tím v podstatě Ústavní soud vytvořil normativní paradox, protože namísto podpoření nějakého trendu, který započaly obecné soudy respektovat, vystavil adresáty práva, včetně soudů, sdělení, že definovat hranici, kdy lze dítě chránit před důsledky systémových chyb nebo chyb rodičů, v podstatě nelze; popřípadě to dokáže pouze Ústavní soud.

Ústavní soud, který klade ve všech svých nálezech vysoké nároky na individuální posouzení každé věci, tak v této věci a potažmo v celé oblasti práva tyto nároky natolik zvýšil, že namísto jasného návodu, jak uchránit děti nechtěných dluhů v otázce obecnou justici spíše paralyzoval.

Obecně platí, že rozhodování obecných soudů vyžaduje určitou míru mechanizace a zobecnění některých pravidel. Ústavní soud tak tímto posledně citovaným nálezem propásl možnost, aby se problém dětských dluhů, minimálně ve hmotněprávní rovině, podařilo vyřešit judikatorně tím, že se potvrdí některá obecná pravidla, jež měla vzniku těchto dluhů v rovině hmotněprávní bránit. Samozřejmě platí, že v rovině procesní byly judikatura Ústavního soudu významně konzistentnější. V důsledku takto nejednoznačných závěrů v oblasti hmotného práva existovala stále větší poptávka po řešení problému na úrovni změny zákona.

Z problematiky (původem) dětských dluhů se postupem času stával stále silnější problém sociální, ekonomický a taktéž v širším slova smyslu právní. O sociálních a ekonomických důsledcích netřeba se rozepisovat, protože jsou naznačeny shora. Poznání, že z hlediska dítěte nezaviněný dluh může toto dítě nečekaně na počátku dospělosti dohnat, a to v podobě, kdy tento dluh naroste geometricky, má poměrně zásadní dopad na právně vědomí společenských vrstev (dnes by bylo možná lepší říci společenských bublin), kterých se tato zkušenost přímo či nepřímo týká.

Část odborné veřejnosti, která se zabývá otázkou sociální soudržnosti, sociální práce či jevy na pomezí práva a sociální politiky spatřovala v nevhodně nastaveném systému problém, který bylo třeba řešit. Na problém počaly poukazovat nevládní organizace, které usilovaly o nějaké řešení; dlouhodobě například Člověk v tísni, který se věnuje jak sociální práci, tak pro-

blematicke dluhů obecně. Minimálně od roku 2017 byla ze strany Ministerstva spravedlnosti snaha o nalezení nějakého řešení, nicméně intenzita a rychlost legislativních prací neodpovídala představám těch, kteří volali po rychlém a ideálně radikálním řešení.

Dne 5. dubna 2019 skupina poslanců Kateřina Vlachová, Patrik Nacher, Jan Bartošek, Lukáš Kolářik předložila Poslanecké sněmovně návrh zákona, který usiloval o novelu občanského zákoníku (sněmovní tisk č. 456; 8. volební období). Novela si nekladla za cíl zásadně měnit koncept postupného narůstání právní způsobilosti, jak byl a je upraven v občanském zákoníku. Návrh novely pouze vytvářel konstrukci, při které, pokud vznikl dluh nezletilému, přecházel na jeho zákonného zástupce či na osobu, v jejíž péči byl. Návrh naopak neusiloval o omezení možností právního jednání dětí, ať už vlastního nebo skrze zákonné zástupce. Základní myšlenkou návrhu novely, poněkud zjednodušeně řečeno, bylo to, že se nebude bránit dětem, aby nakoupily v obchodě, ale že nebudou moci nakoupit na dluh.

Tento návrh byl předmětem silné kritiky v některých odborných akademických právních kruzích, a to z pozic obecně konzervativních, které vycházely z předpokladu, že problém, který má novela řešit, jako takový neexistuje, popřípadě, že existuje v jiné podobě nebo je řešitelný nepochybně jinými nástroji, ideálně nástroji mimo právo. Navzdory poměrně chladnému přijetí odbornou obcí dala vláda k tomuto návrhu podmíněně souhlasné stanovisko, což bylo dáno patrně větším pochopením závažnosti problému, na který návrh reagoval.

Vláda nicméně reagovala také tím, že předložila do Poslanecké sněmovny Parlamentu svůj vlastní návrh novely občanského zákoníku (sněmovní tisk č. 984; 8. volební období). Dlužno dodat, že počátek projednávání tohoto návrhu na úrovni státní správy, jehož průběh je více či méně transparentní díky transparentnosti připomínkového řízení, započalo dne 18. července 2019, kdy byl návrh rozeslán do připomínkového řízení. S ohledem na robustnost a šíři celého návrhu, včetně souvisejícího výzkumu jiných právních systémů, nelze předpokládat, že by ministerská administrativa započala až poté, co konkurenční návrh předložila sněmovně skupina poslanců. Lze ale vést úvahu, že poslanecká iniciativa tento návrh uspíšila.

V odborných kruzích hájících legislativní čistotu na úkor politické vůle řešit existující problémy cestou přijetí nebo změny zákona, se obvykle setkávají poslanecké legislativní iniciativy s kritikou. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že Ústava dává poslancům a jejich skupinám právo zákonodárné iniciativy a odborná právnícká veřejnost musí tento fakt akceptovat jako danost. K tomu je třeba zdůraznit, že zákonodárný proces je proces primárně politický a jeho odborný rozměr nemůže politická rozhodnutí zásadně determinovat. V nyní popisovaném případě sehrál poslanecký návrh určitou roli katalyzátoru, jenž uspíšil řešení na úrovni vládního návrhu. Oba procesy jsou dominantně politické a poslanecký politický krok sehrál tu roli, kterou sehrát měl. Byl počátkem

dialogu mezi exekutivou a legislativní mocí, který měl nakonec své vyústění v podobě projednání a přijetí návrhu vládního. Odborná obec pak se pak může na kvalitě řešení podílet, ale odmítat je z principu nemůže.

Poměrně bohaté diskuse mezi zainteresovanými aktéry nemají často stopu identifikovatelnou ve veřejném prostoru. V tomto případě lze identifikovat pouze jedinou stopu, kterou je vyjádření prof. Karla Eliáše v jeho rozhovoru pro webový server Česká justice ze dne 14. prosince 2020.¹ Profesor Eliáš se stručně vyjadřuje k tématu a kritizuje obě možná řešení a vytýká jim vady. Vyznění rozhovoru ve vztahu k této otázce, jenž je kontextu celého rozhovoru okrajová, má dva důležité aspekty. Jednak je přesným vyjádřením, s výhradou, že se jedná o publicistický a nikoliv odborný text, toho, jak odborná právnícká akademická obec daný problém bagatelizuje a naplňuje tak pravdivost bonmotu Jana Wericha „kdo chce, hledá způsoby, kdo nechce, hledá důvody.“ Ve druhé rovině je pak důležité, že politický systém jako celek se dokázal nad tento odpor povznést.

Vládní řešení, které se později stalo po řádné legislativním procesu řešením přijatým, pak bylo založené na koncepci zcela jiné. Nezasahovalo do koncepce postupného nabývání svéprávnosti a ani ji nijak zásadně neomezovalo. Vládní řešení pak vložilo do okamžiku, kdy osoba nabývá plně svéprávnosti (zpravidla zletilosti), pojistný prvek, že dluhy vzniklé před nabytím zletilosti, lze vymáhat pouze z majetku, které dítě nabylo před tímto nabytím (nový § 899a odst. 1 občanského zákoníku, zák. č. 89/2012 Sb., dále jen „obč. zák.“). Podpůrně je do zákona vloženo ručení ze strany rodiče, pokud k jednání dal souhlas, což s ohledem na koncept postupného nabývání svéprávnosti, nemusí nezbytně pokrývat všechny situace. Rodič pak nemůže po dítěti regresně vymáhat takto uhrazený dluh (nový § 899a odst. 2 obč. zák.). Současně je do zákona vložena možnost pro osobu, která právně jedná s nezletilým, aby dokonání právního jednání bylo podmíněno souhlasem ze strany zákonného zástupce (nový 2. odst. § 36 obč. zák.).

Novela dále upravuje přesněji hranici deliktů odpovědnosti, kterou klade do třináctého roku věku. Současně zavádí určité výjimky z takto zavedeného pravidla na obou stranách věkové hranice. I mladší může být za škodu odpovědný, pokud se to jeví jako spravedlivé s ohledem na poměry obou stran deliktního vztahu, popřípadě pokud škoda vznikla jednáním, které má „povahu úmyslného trestného činu.“ Nově je pak do zákona vložena možná spoluodpovědnost osoby, která vykonává vůči dítěti rodičovskou odpovědnost, pokud je to s ohledem na povahu deliktního vztahu spravedlivé. Ani takto vzniklé odpovědnostní vztahy nejsou způsobilé přežít hranici nabytí plně svéprávnosti ve zdraví jejich plně vymahatelnosti.

¹ Dostupné na adrese: <https://www.ceska-justice.cz/2020/12/karel-elias-na-obcansky-zakonik-se-uz-vedivam-jako-na-sve-dite/>. Podobného vyznění je i samostatný text prof. Eliáše v Lidových novinách ze dne 21. května 2019, KOMENTÁŘ: Kvůli dětským dluhům není nutné vjet parním válcem do občanského zákoníku; dostupný na https://www.lidovky.cz/byznys/komentar-kvuli-det-skym-dluhum-neni-nutne-vjet-parnim-valcem-do-obcanskeho-zakoniku.A190517_205605_ln_byznys_pravo_ssu.

Lidově řečeno, novela v podstatě garantuje dětskému dlužníkovi čistý štít na prahu dospělosti. Současně dává do dispozice potenciálního smluvního věřitele i možnost trvat na schválení jednání ze strany zákonného zástupce, čímž si může posílit vymahatelnost takto vzniklého dluhu proti rodiči po zletilosti dítěte. V oblasti deliktů odpovědnosti pak pravidla zpřesňuje a následně rozšiřuje možnosti spoluodpovědnosti zákonného zástupce.

Novela pak upravovala i některé další podrobnosti (například odpovědnost za důsledky přechodu nájmu), popřípadě další modalitý jednání nezletilého, které nejsou klíčové pro posouzení komplexního řešení problému. Na kvalitě novely nic neubírají a pouze ji zvyšují.

Ovšem nejen hmotným právem je legislativec živ. Novela tak obsahuje i novelu procesních předpisů, která posiluje procesní postavení nezletilých, pokud jsou žalováni. Předně zavádí povinné doručování jak samotnému nezletilému staršímu patnácti let i jeho právnímu zástupci. Novela také zakazuje vydání platebního rozkazu, rozsudku pro uznání a rozsudku pro zmeškání v případě, že žalovaným je ke dni zahájení řízení nebo ke dni vstupu do řízení nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti. Dlužno dodat, že se shodnou myšlenkou přišel i starší poslanecký návrh novely. V otázce změny procesního práva pak nebylo mezi konkurenčními řešeními prakticky žádného sporu a toto řešení nebylo ani kritizováno ze strany akademické obce.

Novela občanského zákoníku obsahuje samozřejmě i přechodná ustanovení, podle kterých se vztahuje nový režim na všechny osoby, které ke dni účinnosti novely byly mladší 21 let. Novela je v tomto směru retroaktivní. Poměrně široký okruh osob se tedy může domáhat toho, aby vymáhání jejich dluhů z dětství bylo omezeno na majetek, který měly na konci svého dětství. V ostatních otázkách retroaktivní není a na právní skutečnosti, které nastaly přede dnem účinnosti této novely, se použijí předpisy starší.

V přechodných ustanoveních je pak v závěru ustanovení, které svou povahou není ani tak přechodným ustanovením, ale specifickým pravidlem, podle kterého „odpuštění“ historicky dětského dluhu vzniklého přede dnem účinnosti novely není porušením povinnosti při správě cizího majetku. Toto ustanovení reagovalo na poměrně častý jev, kterým byla skutečnost, že nemálo subjektů by bylo ochotno historicky vzniklé dětské dluhy i odpouštět, a to mimo jiné právě proto, že jejich faktická vymahatelnost se mnohdy limitně blíží nule. Navzdory ochotě těchto subjektů ale panovala obava odpovědných osob z toho, že jim bude k tíži přičítáno neodpovědné odpouštění dluhů k účetní tíži subjektu, jehož majetek mají chránit. To do značné míry souvisí s poněkud vyostřenou atmosférou v otázkách správy cizího majetku, která brání činit sebevědomé kroky z obav o postihy za jejich provedení.

Tato skutečnost je důsledkem poněkud nevhodně nastavené odpovědnostní politiky, která je naopak důsledkem opačného extrému let devadesátých, kdy naopak odpovědnostní vztahy správců majetku selhávaly. S dluhy dětskými i obecnými je tomu podobně. Díky

rozvolnění pravidel v letech devadesátých čelí společnost opačnému extrému v podobě absolutní důslednosti, která ve své vyhraněné podobě brání řešením pragmatickým. Přijatá novela je nicméně krok správným směrem, který umožní nahlížet na některé otázky pragmaticky. Skutečnost, že v přechodných ustanoveních je výslovně stanoven bezsankční režim pro pragmatické řešení, je z hlediska práva klíčová, protože se tím zavádí úvahový a normativní precedens.

Obecně platí, že novela sebou nese některé otázky, které jsou zjevně ne zcela domyšlené. Z novely je poměrně jasné, že vymáhání v minulosti přiznaných dětských dluhů je možné nyní v exekucním řízení zastavit. Sporné pak je, jak se bude řešit rozhodování o sporech budoucích. Není zřejmé, jestli se překážka vymahatelnosti zohlední už v nalézacím řízení, což by bylo logické, nebo až v řízení vykonávacím. Stejně tak není úplně zřejmé, co se děje s nevymahatelnou pohledávkou. Je otázka, jestli zaniká bez dalšího nebo ji lze například započíst proti pohledávce, kterou má bývalé a nyní dospělé dítě proti bývalému věřiteli, ale vznikla až v době jeho dospělosti. V důvodové zprávě se píše o oddělení majetkových sfér z doby dětské a dospělé. Logikou římského práva by šlo o ekvivalent *capitis deminuce*, což by svědčilo ve prospěch materiálního zániku těchto pohledávek. Je ovšem lepší, že tyto otázky nejsou výslovně řešeny, protože se bude jednat o jevy nesmírně vzácné, jejichž řešení pro svou výjimečnost náleží soudu. Řešení těchto otázek v novele samotné by věc komplikovalo příliš nad potřebu nezbytnosti.

Pokud se mám vrátit k úvodní myšlence, že v dobách krizí se mění náhled na řešení některých otázek, tak v tomto případě jde o problém, jehož počátek sahá minimálně dvě dekády do minulosti. Jeho řešení započalo dávno před současnou covidovou krizí, ale je pravděpodobné, že politické přijetí zákonodárným sborem bylo současnou situací ovlivněno. Česká společnost se tak vypořádala s jedním z důležitých zdrojů nespravedlnosti a nyní bude už jen řešit následky dob minulých. Zásadní význam v novele občanského zákoníku je ale třeba spatřovat v tom, že je pozitivně doloženo, že česká společnost umí problém pojmenovat a řešit a dokáže se vypořádat s odporem v podobě představ, že po přijetí „dokonalého zákona“ je už vše neměnné. To platí o to více, že politický systém České republiky není v dobré kondici. Některé zásadní problémy ale dokáže pojmenovat a řešit.

Související předpisy a judikatura

- § 36 odst. 2, § 899a odst. 1 a § 899a odst. 2 obč. zák.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1775/14 dne 15. února 2017
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. srpna 2017
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1864/16 dne 28. listopadu 2017
- Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3132/19 dne 25. února 2020